

ПАРТІЙНА СИСТЕМА В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АТИПОВОЇ НАПІВПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ СИСТЕМИ ПРАВЛІННЯ В КИРГИЗЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1993–2010)

PARTY SYSTEM IN THE CONTEXT OF FUNCTIONING OF ATYPICAL SEMI-PRESIDENTIAL SYSTEM OF GOVERNMENT IN THE KYRGYZ REPUBLIC (1993–2010)

Осадчук І.Ю.,

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології
Львівського національного університету імені Івана Франка

Визначено конституційні системи державного правління у рамках республіканської форми державного правління. Проаналізовано особливості функціонування інституту вотуму недовіри уряду в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. Напівпрезидентську систему правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. визначено як атипову. Запропоновано авторську методіку визначення типів партійних систем. Виділено типи партійної системи у контексті функціонування атипової напівпрезидентської системи правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр.

Ключові слова: система державного правління, напівпрезидентська система правління, атипова напівпрезидентська система правління, партійна система, Киргизька Республіка.

Определены конституционные системы государственного правления в рамках республиканской формы государственного правления. Проанализированы особенности функционирования института вотума недоверия правительству в Кыргызской Республике в 1993–2010 гг. Полупрезидентская система правления в Кыргызской Республике в 1993–2010 гг. определена как атипичная. Предложена авторская методика определения типов партийных систем. Выделены типы партийной системы в контексте функционирования атипичной полупрезидентской системы правления в Кыргызской Республике в 1993–2010 гг.

Ключевые слова: система государственного правления, полупрезидентская система правления, атипичная полупрезидентская система правления, партийная система, Кыргызская Республика.

The author analyzed the systems of government within the framework of a republican form of government. Atypical semi-presidential systems of government in the Post-Soviet countries requires a detailed analysis in Political Science. In this context, the analysis of party system in atypical semi-presidential system of government in the Kyrgyz Republic (in 1993–2010) is extremely actual. The purpose of the article is to determine the types of party system in atypical semi-presidential system of government in the Kyrgyz Republic (in 1993–2010). New institutionalism and its various types and paradigms are chosen as theoretical and methodological basis of the proposed research.

As a result of the article, it is argued that parliamentary vote of no confidence in government does not automatically lead to government's resignation, since it depends on the position/will of a president in the Kyrgyz Republic (in 1993–2010). It determines the atypicality of semi-presidential (constitutional) system of government in the analyzed country. Based on the author's methodology, it was classified the types of party system in atypical semi-presidential system of government in the Kyrgyz Republic (in 1993–2010). Consequently, it is argued that party system in the Kyrgyz Republic (in 1993–2010) evolved from a single-party system with a low level of non-partisanship to a non-partisan system and from a non-party system – to a moderate multiparty system with one super-dominant party.

Key words: system of government, semi-presidential system of government, atypical semi-presidential system of government, party system, the Kyrgyz Republic.

Постановка проблеми. У сфері аналізу конституційних (і/чи політичних) систем правління важливим є напрям дослідження атипових напівпрезидентських систем правління в пострадянських країнах та їхніх інституційних атрибутів, зокрема партійних систем. У цьому контексті актуальним є дослідження партійної системи в атиповій напівпрезидентській системі правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Атипові напівпрезидентські системи правління або окремі аспекти політичного процесу та міжінституційних відносин, які прямо чи опосередковано вказують на атиповість напівпрезидентських систем правління у рамках республіканської форми державного правління, проаналізовано у

працях таких авторів: О. Зазнаєв [1], І. Осадчук [2], В. Литвин [2] тощо. Особливості партійної системи в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. досліджено в роботах таких авторів: Р. Абазов [3], К. Базарбаєв [4], З. Галієва [5], Б. Жумагулов [4], Т. Ібраїмов [6], К. Келер [7], А. Кинєв [8], З. Курманов [9–11] тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначити типи партійної системи в атиповій напівпрезидентській системі правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. Задля реалізації поставленої мети треба вирішити такі дослідницькі завдання: 1) визначити конституційні системи державного правління (президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм та асамблейно-незалежна система правління) у рам-

ках республіканської форми державного правління; 2) з'ясувати суть і специфіку напівпрезидентської системи державного правління (напівпрезиденталізму); 3) проаналізувати умови й особливості застосування вотуму недовіри уряду як атрибуту атиповості напівпрезидентської системи правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр.; 4) запропонувати авторську методичку визначення типів партійних систем і на її основі виділити типи партійної системи в атиповій напівпрезидентській системі правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Теоретико-методологічною основою запропонованого наукового дослідження вибрано неоінституціоналізм і його варіативні типи й парадигми. Однією з найапробованіших методик визначення типових конституційних і політичних систем державного правління у рамках республіканської форми державного правління є методика Р. Еллі [12; 13]. У представленому дослідженні ми використовуємо модифікацію типології систем державного правління Р. Еллі, розроблену українським дослідником В. Литвином, який визначає: а) *президенталізм* (президентську систему правління) як конституційну (і/чи політичну) систему республіканської форми державного правління (спрощено систему державного правління), якій властива посада всенародно (прямо/опосередковано) обраного на фіксований термін президента й інституту кабінету/адміністрації президента (навіть можливо прем'єр-міністра), члени яких колективно відповідальні винятково перед президентом (разом із цим члени кабінету чи адміністрації президента можуть бути й індивідуально відповідальними перед парламентом/провідною палатою парламенту (легіслатурою), однак це не має дефінітивного впливу та значення на структурування системи державного правління); б) *парламентаризм* (парламентську систему правління) як конституційну (і/чи політичну) систему республіканської форми державного правління (спрощено систему державного правління), за якої президент отримує свої повноваження на підставі непрямого (невсенародного) вибору (наприклад, у легіслатурі), а прем'єр-міністр й урядовий кабінет колективно відповідальні винятково перед легіслатурою (разом із цим члени уряду, крім прем'єр-міністра, можуть бути індивідуально відповідальними і перед президентом та легіслатурою, однак це не має дефінітивного значення й впливу на структурування системи державного правління); в) *напівпрезиденталізм* (напівпрезидентську систему правління) як конституційну (і/чи політичну) систему республіканської форми державного правління (спрощено систему державного правління), якій властиві посада всенародно (прямо/опосередковано) обраного на фіксований термін президента,

а також інститут прем'єр-міністра й урядового кабінету, які обов'язково колективно відповідальні хоча б перед легіслатурою (разом із цим прем'єр-міністр та урядовий кабінет можуть бути одночасно колективно відповідальними і перед парламентом, і перед главою держави; крім того, міністри урядового кабінету можуть бути індивідуально відповідальними перед парламентом і/чи президентом, але це не має жодного дефінітивного значення та впливу на структурування системи державного правління), а також притаманний процес суміщення або дуалізації виконавчої влади, з одного боку, президентом (обов'язково як главою держави), а з іншого боку – прем'єр-міністром (обов'язково як главою уряду) та урядом/урядовим кабінетом [14, с. 5; 15, с. 7]. Незалежно від природи та процесуальної логіки парламентського вотуму недовіри уряду і/чи прем'єр-міністру напівпрезидентською позиціонується та система державного правління, в якій існує «безперервна» обов'язкова колективна відповідальність уряду та прем'єр-міністра перед легіслатурою, чи, інакше кажучи, в якій легіслатура володіє ініціативою ставити питання про колективну відповідальність уряду. Натомість усі інші/додаткові уточнення та атрибути є тільки допоміжними правилами класифікації систем правління, які варто застосовувати тільки у типологізації напівпрезиденталізму [14, с. 80]. Вказану модифікацію типології систем державного правління у рамках республіканської форми державного правління ми доповнюємо *асамблейно-незалежною системою правління*. М. Шугарт і Дж. Кері, а також О. Зазнаєв визначають *асамблейно-незалежну систему правління* як систему правління, для якої характерні такі ознаки: 1) не всенародні вибори глави держави; 2) уряд не несе відповідальності перед парламентом [1, с. 55; 16, с. 26].

У Киргизькій Республіці у 1993–2003 рр. Збори народних представників могли висловити недовіру прем'єр-міністрові. Після висловлення Зборами народних представників недовіри прем'єр-міністру президент мав право оголосити про відставку прем'єр-міністра або ж міг не погодитися з рішенням Зборів народних представників. Якщо впродовж трьох місяців вотум недовіри прем'єр-міністру висловлювали повторно, то президент оголошував про відставку прем'єр-міністра або розпускав Збори народних представників (п. 5 ст. 71) [17]. У 2003–2007 рр. після висловлення Жогорку Кенешем (парламент) недовіри уряду президент Киргизької Республіки теж мав право прийняти рішення про відставку уряду або ж міг не погодитися з рішенням парламенту (п. 6 ст. 72) [18]. Якщо впродовж трьох місяців вотум недовіри уряду висловлювали повторно, то президент Киргизької Республіки оголошував про відставку уряду або розпускав Жогорку Кенеш

(п. 7 ст. 72) [18]. Подібним чином питання відповідальності уряду було врегульоване у 2007–2010 рр. Після висловлення недовіри уряду президент мав право або прийняти рішення про відставку уряду, або не погодитися з рішенням парламенту (п. 6 ст. 71). Якщо Жогорку Кенеш впродовж трьох місяців повторно ухвалював рішення про висловлення недовіри уряду, то президент відправляв уряд у відставку або призначав дострокові парламентські вибори (п. 7 ст. 71) [19].

Таким чином, парламент мав право висувати вотум недовіри уряду, проте останній набував чинності тільки тоді, коли його підтримував президент, який також був наділений повноваженнями вибирати між відставкою уряду та розпуском парламенту (якщо вотум недовіри уряду висловлювався повторно). Отже, вотум недовіри уряду, що не призводив до його відставки, зумовив атиповість формально напівпрезидентської системи правління в Киргизькій Республіці.

З метою визначення типів партійних систем в атипових напівпрезидентських системах правління в пострадянських країнах пропонуємо підхід до типологізації партійних систем, який полягає у врахуванні частки непартійних депутатів у складі парламентів/нижніх палат парламентів. Пояснюємо це тим, що непартійні депутати в деяких пострадянських країнах звикло виступають або раніше виступали основою (чи складником) парламентської підтримки президентів, а тому є важливими типологізаційно. Щоб врахувати цей факт, беремо за основу таксономію партійних систем А. Сіароффа [20; 21] та доповнюємо/модифікуємо її певними індикаторами, отримуючи новий класифікаційний ряд партійних систем (попередній варіант типології більш детально див. [22, с. 178–180]). Причому виділено такі індикатори класифікації партійних систем: 1) кількість та розмір релевантних парламентських партій (частка мандатів релевантної партії $\geq 3\%$ від фактичного складу легіслатури); 2) концентрація мандатів двох найбільших партій у легіслатурі; 3) співвідношення мандатів першої і другої за розмірами партій у легіслатурі; 4) співвідношення мандатів другої і третьої за розмірами партій у легіслатурі; 5) частка непартійних депутатів/рівень непартійності у легіслатурі. Більшість із них відповідає теоретико-методологічним зауваженням та логіці А. Сіароффа, а уточнення потребує індикатор співвідношення мандатів першої і другої за розмірами партій у легіслатурі. Річ у тому, що врахування цього індикатора дає змогу дистинктивно глянути на *природу таких типів партій*, як велика і домінуюча, а також виокремити феномен супердомінуючої партії. У кількісному зрізі *домінуюча партія* – це партія, концентрація парламентських мандатів якої становить 50,1–75,0%, *супердомінуюча партія* – це партія, концентрація парла-

ментських мандатів якої становить 75,1–100,0%, а *велика партія* – це партія, концентрація парламентських мандатів якої більша, ніж удвічі від концентрації мандатів будь-якої іншої партії в легіслатурі та становить відповідно 33,4–50,0%. Крім того, теоретико-методологічно новим є такий індикатор, як *рівень непартійності у легіслатурі*, який може бути низьким, середнім або високим. Низький рівень непартійності притаманний для кейсів, коли частка непартійних депутатів менша чи дорівнює 16,7% від фактичного складу легіслатури. Середній рівень непартійності – це кейс, коли частка непартійних депутатів становить від 16,8% до 33,4% від фактичного складу легіслатури. Зрештою, високий рівень непартійності властивий для кейсів, коли частка непартійних депутатів становить від 33,5% до 50,0% від фактичного складу легіслатури. А, відповідно, на підставі врахування перерахованих індикаторів виділення типів партійних систем має бути двопорядковим: спочатку визначається логіка міжпартійної конструкції у партійній системі, а потім (за можливості) вона доповнюється параметром рівня непартійності партійної системи. Таким чином, теоретично можна отримати такі типи партійних систем:

1) *однопартійні* – це партійні системи, в яких функціонує одна релевантна партія або партійні системи, в яких функціонують дві релевантні партії, причому одна з них – велика, домінуюча чи супердомінуюча;

2) *двопартійні (змагальні) системи* (реально двопартійні системи) – партійні системи, в яких: концентрація парламентських мандатів двох релевантних партій становить 95% або і більше; відношення мандатів першої парламентської партії до другої становить менше «2»;

3) *дво-з-половиною партійні системи* – партійні системи, в яких: кількість релевантних партій коливається від трьох до п'яти включно; жодна з цих партій не є домінуючою чи супердомінуючою; концентрація парламентських мандатів двох найбільших партій становить 80–95%; відношення мандатів першої парламентської партії щодо другої становить менше «2»; відношення мандатів другої партії до третьої становить «2,5» та більше;

4) *помірковано-багатопартійні системи з однією великою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних партій коливається від трьох до п'яти включно; жодна з цих партій не є домінуючою чи супердомінуючою; відношення парламентських мандатів першої партії щодо другої становить більше «2»;

5) *помірковано-багатопартійні системи з однією домінуючою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних партій коливається від трьох до п'яти включно; одна з партій має більше 50% мандатів у парламенті;

6) *помірковано-багатопартійні системи з однією супердомінуючою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних партій коливається від трьох до п'яти включно; одна з цих партій має більше 75% мандатів у парламенті;

7) *помірковано-багатопартійні системи з двома великими партіями* – це партійні системи, в яких: кількість релевантних партій коливається від трьох до п'яти включно; жодна з цих партій не є домінуючою чи супердомінуючою; відношення мандатів першої парламентської партії до другої становить менше «2»; відношення мандатів другої партії щодо третьої становить «2,5» і більше;

8) *помірковано-багатопартійні системи з порівняною рівновагою (чи розмірним балансом) партій* – партійні системи, в яких: кількість релевантних партій коливається від трьох до п'яти включно; відношення мандатів першої парламентської партії до другої становить менше «2»; відношення мандатів другої партії до третьої становить менше «2,5»;

9) *надмірно-багатопартійні системи з однією великою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту коливається від шести до десяти включно; жодна з партій не є домінуючою чи супердомінуючою; співвідношення кількості мандатів першої парламентської партії до другої становить більше «2»;

10) *надмірно-багатопартійні системи з однією домінуючою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту коливається від шести до десяти включно; одна з партій має більше 50% мандатів у парламенті;

11) *надмірно-багатопартійні системи з однією супердомінуючою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту коливається від шести до десяти включно; одна з партій має більше 75% мандатів у парламенті;

12) *надмірно-багатопартійні системи з двома великими партіями* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту коливається від шести до десяти включно; жодна з партій не є домінуючою чи супердомінуючою; співвідношення мандатів першої парламентської партії щодо другої становить менше «2»; відношення мандатів другої партії до третьої у парламенті становить «2,5» і більше;

13) *надмірно-багатопартійні системи з порівняною рівновагою (або розмірним балансом) партій* – партійні системи, в яких: кількість релевантних партій парламенту коливається від шести до десяти включно; відношення мандатів першої парламентської партії щодо другої становить менше «2»; відношення мандатів другої партії щодо третьої становить менше «2,5»;

14) *атомізовані системи з однією великою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту становить одинадцять і більше; жодна з партій не є домінуючою чи супердомінуючою; співвідношення кількості мандатів першої парламентської партії до другої становить більше «2»;

ючою чи супердомінуючою; співвідношення кількості мандатів першої парламентської партії до другої становить більше «2»;

15) *атомізовані системи з однією домінуючою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту становить одинадцять і більше; одна з партій має більше 50% мандатів у парламенті;

16) *атомізовані системи з однією супердомінуючою партією* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту становить одинадцять і більше; одна з партій має більше 75% мандатів у парламенті;

17) *атомізовані системи з двома великими партіями* – партійні системи, в яких: кількість релевантних політичних партій парламенту становить одинадцять і більше; жодна з партій не є домінуючою чи супердомінуючою; відношення мандатів першої парламентської партії до другої становить менше «2»; відношення мандатів другої партії щодо третьої становить «2,5» і більше;

18) *атомізовані системи з порівняною рівновагою (або розмірним балансом) партій* – партійні системи, в яких: кількість релевантних партій парламенту становить одинадцять і більше; відношення мандатів першої парламентської партії щодо другої становить менше «2»; відношення мандатів другої партії щодо третьої становить менше «2,5»;

19) *непартійні системи* – партійні системи, в яких непартійні депутати займають більше 50% мандатів.

На підставі запропонованої методики визначимо типи партійної системи в атиповій напівпрезидентській системі правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. В Киргизькій Республіці партійну систему в 1993–1995 рр. визначено як однопартійну систему з низьким рівнем непартійності, 1995–2007 рр. – як непартійну систему, 2007–2010 рр. – як помірковано-багатопартійну систему з однією супердомінуючою партією (цією партією була «партія влади» – «Ак Жол»/«Світлий шлях», яка за результатами парламентських виборів 2007 р. здобула 71 мандат із 90) (див. табл. 1).

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. В результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. парламент мав право висувати вотум недовіри уряду, проте останній набував чинності тільки тоді, коли його підтримував президент, який також був наділений повноваженнями вибирати між відставкою уряду та розпуском парламенту (якщо вотум недовіри уряду висловлювався повторно). Таким чином, вотум недовіри уряду, що не призводив до його відставки, зумовив атиповість формально напівпрезидентської системи правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. На основі таких індикаторів

**Типи партійної системи в атиповій напівпрезидентській системі правління
в Киргизькій Республіці (1993–2010) [4, с. 81; 23]**

1993–1995	1995–2000	2000–2005	2005–2007	2007–2010
однопартійна система з низьким рівнем непартійності	непартійна система	непартійна система	непартійна система	помірковано-багатопартійна система з однією супердомінуючою партією

класифікації партійних систем, як: 1) кількість та розмір релевантних парламентських партій (частка мандатів релевантної партії $\geq 3\%$ від фактичного складу легіслатури); 2) концентрація мандатів двох найбільших партій у легіслатурі; 3) співвідношення мандатів першої і другої за розмірами партій у легіслатурі; 4) співвідношення мандатів другої і третьої за розмірами партій у легіслатурі; 5) частка непартійних депутатів/рівень непартійності у легіслатурі, запропоновано авторську типологію партійних систем. Використовуючи цю типологію/методику, визначено типи партій-

них систем в атиповій напівпрезидентській системі правління в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. Встановлено, що в Киргизькій Республіці у 1993–2010 рр. партійна система еволюціонувала від однопартійної системи з низьким рівнем непартійності до непартійної системи і від непартійної – до помірковано-багатопартійної системи з однією супердомінуючою партією. У подальших дослідженнях проаналізуємо особливості функціонування партійних систем в атипових напівпрезидентських системах правління в інших пострадянських країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зазнаев О. Атипичные президентские и полупрезидентские системы. *Ученые записки Казанского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2005. Т. 147. Кн. 1. С. 54–69.
2. Осадчук І., Литвин В. Теоретико-методологічні параметри і підходи до типологізації партійних систем та емпірично-порівняльні результати їх верифікації на прикладі України (1990–2016). *Політичні партії і вибори: українські та світові практики* : збірник статей і тез за результатами наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 8 жовтня 2016 року / За заг. ред. А. Романюка. Львів : Простір-М, 2017. С. 149–193.
3. Abazov R. The Parliamentary Election in Kyrgyzstan, February/March 2005. *Electoral Studies*. 2007. Vol. 26. No. 2. P. 529–533.
4. Базарбаев К., Жумагулов Б. Политические партии Кыргызстана: теория и практика. Бишкек : Фонд им. Фридриха Эберта, 2012. 140 с.
5. Галиева З. Парламентские выборы и политические партии в суверенном Кыргызстане. Информационно-аналитический центр. Лаборатория общественно-политического развития стран ближнего зарубежья. 24.04.2009. URL: <https://ia-centr.ru/experts/4516/> (дата обращения: 30.01.2019).
6. Ибраимов Т. Институционализация политических партий в Кыргызстане: факторы влияния. *AUCA Academic Review*. 2006. No. 4. P. 48–60.
7. Koehler K. Authoritarian Institution Building: Electoral Politics and Ruling Party Formation in Post-Revolutionary Kyrgyzstan. Bishkek : OSCE Academy, 2009. URL: [http://www.osce-academy.net/upload/file/Authoritarian_Institution_Building_\(4\)_Kevin_K.pdf](http://www.osce-academy.net/upload/file/Authoritarian_Institution_Building_(4)_Kevin_K.pdf) (Last accessed: 30.01.2019).
8. Кынев А. Кыргызстан до и после «Тюльпановой революции»: Бурные события 2005 года еще не означают изменения системы правления в стране. Бишкек, 2010. URL: <http://igpi.ru/info/people/kynev/1128082583.html> (дата обращения: 30.01.2019).
9. Курманов З. Жогорку Кенеш и феномен «партии власти». *Становление и развитие парламента и парламентаризма в Кыргызстане* : материалы научно-практической конференции, Иссык-Куль, 5–6 октября 2009 г. Бишкек, 2009. С. 135–140.
10. Курманов З. Парламентские выборы в Кыргызстане 2005 г. и крах политического режима А. Акаева. *Центральная Азия и Кавказ*. 2005. № 3 (39). С. 7–16. URL: https://www.ca-c.org/journal/2005/journal_rus/cac-03/01.kurmru.shtml (дата обращения: 30.01.2019).
11. Курманов З. Партийные системы и типология партий: отражение мирового опыта в Кыргызстане. Ч. 2. Центр политико-правовых исследований (ЦППИ). 02.03.2018. URL: <http://center.kg/article/141> (дата обращения: 30.01.2019).
12. Elgie R. A Fresh Look at Semipresidentialism: Variations on a Theme. *Journal of Democracy*. 2005. Vol. 16. No. 3. P. 98–112.
13. Elgie R. Presidential Power. Glossary. URL: http://presidential-power.com/?page_id=5 (Last accessed: 30.01.2019).

14. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
15. Литвин В., Романюк А. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: Сер. 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Вип. 20* : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 3–12.
16. Shugart M., Carey J. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. 316 p.
17. Конституция Кыргызской Республики от 5 мая 1993 г. (с изменениями и дополнениям от 10 февраля 1996 г. и 17 октября 1998 г.). URL: <http://www.krugosvet.ru/node/41806?page=0,8> (дата обращения: 30.01.2019).
18. О новой редакции Конституции Кыргызской Республики : Закон Кыргызской Республики от 18 февраля 2003 г. № 40. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1164> (дата обращения: 30.01.2019).
19. Конституция Кыргызской Республики от 21 октября 2007 г. URL: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?regnom=223&oidn=_1Y2105UJV#_1Y2105UJV (дата обращения: 30.01.2019).
20. Siaroff A. A Typology of Contemporary Party Systems. Paper Presented at the 20th World Congress of the International Political Science Association. Fukuoka, 9–13 July 2006. URL: http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_5213.pdf (Last accessed: 30.01.2019).
21. Siaroff A. Comparative European Party systems: An Analysis of Parliamentary Elections Since 1945. New York : Garland Publishing, 2000. 504 p.
22. Осадчук І., Литвин В. Теоретико-методологічні параметри і підходи до типологізації партійних систем та емпірично-порівняльні результати їх верифікації на прикладі України (1990–2016). *Політичні партії і вибори: українські та світові практики* : збірник статей і тез за результатами наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 8 жовтня 2016 року / За заг. ред. А. Романюка. Львів : Простір-М, 2017. С. 149–193.
23. Выборы депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики. Цифры и факты. Бишкек, 2005. С. 438–439.